

**Wykład otwarty prof. Hasana Ündera
(Ankara University) pt. „Edukacja
w islamie. Aktualny stan wychowania
moralnego i religijnego w Turcji”
(Warszawa, 19 listopada 2015 r.)**

Nieprzeliczone rzesze uchodźców, które w lecie 2015 roku przekroczyły południowe granice Unii Europejskiej, skierowały uwagę opinii publicznej na problemy od dziesięcioleci trapiące Środkowy Wschód, skąd imigranci ci w znakomitej większości pochodzą. Mimo przeciwstawnych zdań odnośnie do motywów kierujących ludźmi, którzy opuścili swoje ojczyzny i wybrali się w daleką i niebezpieczną drogę po to, żeby nie tylko ocalić własne życie, lecz również zapewnić lepszą przyszłość sobie i swoim bliskim, jedno wydaje się niepodważalnym faktem – pochodzą oni z kultury odmiennej od naszej. Chociaż fala ta – jak do tej pory – ominęła nasz kraj, to jednak konieczne jest poznanie i zrozumienie świata, z którego pochodzą nowi mieszkańcy Europy. Jest to wskazane tym bardziej, że kojarzy się ich z islamem w jego skrajnej formie, siejącym śmierć i spustoszenie już nie tylko na terenach tzw. państwa islamskiego, lecz również w Europie. Mając to na względzie, temat, jaki przedstawił podczas wykładu otwartego pochodzący z Ankary prof. dr Hasan Ünder, okazał się bardzo aktualny. Prelegent jest profesorem filozofii wychowania, a w szczególności znawcą dziejów oświaty w okresie tzw. wczesnej Republiki Tureckiej, którą powołał do istnienia po pierwszej wojnie światowej Mustafa Kemal Atatürk (1881–1938).

Wykład odbył się na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i zgromadził liczne grono zainteresowanych tą do tej pory rzadko poruszaną problematyką. Mówca podzielił swoje wystąpienie na sześć części. Warto je w skrócie zrekapitulować.

Za podstawę umożliwiającą zrozumienie tego, czym jest islam i jakie niesie ze sobą przesłanie, Hasan Ünder uznał *Koran* i tradycję (*sunna*) zawierającą słowa i czyny proroka Mahometa. Wspomniana tradycja została spisana w formie opowieści (*hadisów*). Z tych dwóch źródeł wypływa muzułmańskie prawo szariat, które reguluje zachowania wyznawców islamu we wszystkich sferach życia, powołując się na odpowiednie normy religijne.

Następnie mówca scharakteryzował edukację islamską. Skoncentrował się na jej trzech aspektach, a mianowicie: ideale człowieka, treściach nauczania i instytucjach

edukacyjnych. Omawiając pierwszy z tych aspektów, Hasan Ünder przedstawił pięć filarów islamu, które definiują nie tylko ideał religijny wiernego wyznawcy Allaha, ale również wzorzec pedagogiczny dla edukacji religijnej. Te filary to: wyznanie wiary, modlitwa, jałmużna, post i pielgrzymka do Mekki. Zdaniem prelegenta głównym przedmiotem nauczania w islamie są elementy składowe życia religijnego, a w szczególności prawdy wiary, zasady religijne i modlitwa. Nie należy jednak zapominać, że średniowieczni uczeni islamscy odegrali znaczącą rolę w zachowaniu i przetworzeniu tradycji filozoficznej starożytnych Greków. Instytucjami służącymi do nauczania religijnego stylu życia były w przeszłości madrasy, współcześnie natomiast – przynajmniej w Turcji – są nimi szkoły powszechne, które według Hasana Ündera włączone zostały przez obecną partię rządzącą w proces reislamizacji kraju.

Przechodząc do trzeciej części swojego wystąpienia, referent odwołał się do przeszłości kraju, z którego pochodzi, po to, żeby zilustrować nastawienie wyznawców islamu do kultury Zachodu. Jego zdaniem sięga ono swoimi korzeniami schyłkowego okresu istnienia Imperium Osmańskiego. Zapoczątkowany wówczas proces westernizacji doprowadził do gwałtownego konfliktu między zwolennikami wartości religijnych a tymi, którzy dostrzegali znaczenie dóbr pozareligijnych, czyli w szczególności wynalazków technicznych, usprawniających i ułatwiających życie. Według Hasana Ündera zaproponowane wówczas rozwiązanie obowiązuje do chwili obecnej, a mianowicie, że wyznawcom islamu wolno korzystać z osiągnięć postępu naukowo-technicznego pod warunkiem, że nie zmienia to w niczym ich postawy religijnej.

Upadek Imperium Osmańskiego pod koniec pierwszej wojny światowej i powstanie tzw. wczesnej Republiki Tureckiej zradycyzowały proces westernizacji kraju nad Bosforem. We wszystkich obszarach życia, w tym również w edukacji, została przeprowadzona radykalna sekularyzacja. Polegała ona na wykluczeniu treści religijnych z nauczania powszechnego. Celem, do którego zmierzał Mustafa Kemal Atatürk, było utworzenie świeckiego państwa, opartego na prawie stanowionym, a nie religijnym.

W kolejnej części swojego wykładu Hasan Ünder prześledził związek życia społecznego i edukacji po drugiej wojnie światowej. Jego zdaniem w tym okresie nastąpiła resekularyzacja obu wymienionych sfer życia. Dowodem na to jest powrót nauczania religii do szkół w latach 80. XX wieku.

Ostatnią częścią wykładu było naszkicowanie aktualnej sytuacji nauczania religii i etyki w szkolnictwie tureckim. Mówca podkreślił, że reislamizacja społeczeństwa, w tym również systemu edukacji, została wpisana w program polityczny rządzącej nieprzerwanie od 2003 roku Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – AKP). To powoduje, że jedyną akceptowaną w Turcji formą wychowania moralnego jest ta wynikająca z islamu i całkowicie z nim zgodna.

Na zakończenie swojego wystąpienia gość z Ankary podzielił się z zebranymi osobistymi uwagami odnośnie do możliwości rozwijania dialogu między chrześcijanami a muzułmanami na płaszczyźnie religijnej. Jego zdaniem obecnie taki

dialog utrudnia, a nawet uniemożliwia państwowy charakter islamu w Turcji. Jest to równocześnie powodem powstania ruchu obywatelskiego sprzeciwiającego się reislamizacji państwa i żądającego powrotu do idei separacji porządku państwowego i religijnego.

Jak zwykle po spotkaniu była okazja do zadawania prelegentowi pytań. Większość z nich dotyczyła możliwości inkulturacji uchodźców ze Środkowego Wschodu. Odpowiadając na nie, Hasan Ünder wyraził swój osobisty sceptycyzm. Jego zdaniem Europa stoi przed trudnym do rozwiązania dylematem: czy ratować życie zagrożonych, czy chronić własną kulturę?

Dariusz Stępkowski
UKSW, Warszawa